

3. Друк України (2022) : стат. зб. / уклад. А. Воронцова. Київ : Кн. палата України, 2023. 80 с.
4. Сенченко М. Книга як засіб покращення іміджу України в умовах інформаційних війн. *Вісник Книжкової палати*. 2016. № 9. С. 3—9.
5. Читомо. Портал про культуру читання і мистецтво книговидання : офіційний вебсайт. URL: <https://chytomo.com/>.

Anzhela Vorontsova,
Head of the Statistical Monitoring
and Printing Analysis Department of the Book Chamber of Ukraine
Book publishing activity in Ukraine following the results of 2023

The analytical review considers and analyzes the current state of publishing books and brochures in Ukraine in 2023, gives a detailed description of the general characteristics of book publishing in 2022—2023. Quantitative and qualitative indicators have been determined, the state of Ukrainian book publishing in 2023 has been analyzed according to the range of publishing products, its linguistic and territorial features. Statistical data on the issue of books and brochures by leading domestic publishers of various forms of ownership, including the sphere of management of the State Committee for Television and Radio Broadcasting, are presented. The analytical review was conducted on the basis of statistical data published in the statistical collection "Print of Ukraine (2022)" and consolidated statistical reports on the issue of non-periodicals in Ukraine in 2022, 2023.

Keywords: *statistical accounting; publishing products; quantitative indicators; analysis of publishing; publishing houses; publishing activity; The State Committee for Television and Radio Broadcasting*

References

1. Voroncova A. (2023). Knigovidavnicha diyalnist v Ukraini za pidsumkami 2022 roku. *Visnik Knizhkovoyi palati*, 4, pp. 3—11.
2. Operativni dani vipusku knizhkovoyi produkciji u 2023 roci. (2024). *Knizhkova palata Ukraini: oficijnij vebsajt*. Available at: <http://www.ukrbook.net>.
3. Voroncova A. [uklad.]. (2022). *Druk Ukraini*. (2022): stat. zb. Kyiv: Kn. palata Ukraini.
4. Senchenko M. (2016). Kniga yak zasib pokrashennya imidzhu Ukraini v umovah informacijnih vijn. *Visnik Knizhkovoyi palati*, 9, pp. 3—9.
5. *Chytomo. Portal pro kulturu chitannya i mistectvo knigovidannya: oficijnij vebsajt*. (2024). Available at: <https://chytomo.com/>.

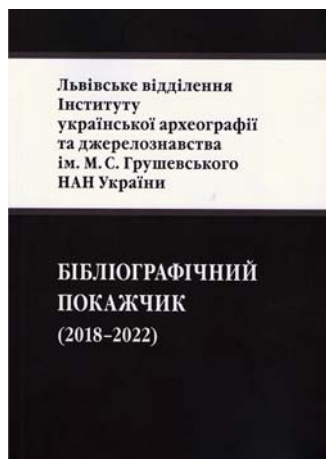
Надійшла до редакції 2 квітня 2024 року

РЕЦЕНЗІЇ
Три бібліографії

Володимир Вуйцик : біобібліогр. покажч. / Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. Львівське від-ня ; уклад., авт. вступ. ст. Н. Паславська. Львів, 2021. 116 с., іл.

Львівське відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Гру-

шевського НАН України : бібліограф. покажч. (2018—2022) / Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. Львівське від-ня ; упоряд. М. Капраль, Н. Кім, І. Скочилияс. Львів : Колір ПРО, 2023. 80 с., іл.

Ярема Кравець : біобібліогр. покажч. / М-во освіти і науки України, ЛНУ імені Івана Франка,

Наук. б-ка ; [уклад.: У. Романюк, І. Дарчук; автор передм. О. Кравець; редкол.: В. Кметь (голова), А. Купин, О. Седляр; літ. ред.: Р. Лаврентій, Г. Матис; резюме: фр. мовою Я. Кравець, англ. мовою І. Теплий]. Львів, 2021. 266 с.: іл., портр.

Останніми роками у Львові побачили світ три цінні для бібліотек і науковців довідкові видання, цікаві, зрештою, і для ширшої громадськості. Два з них видало Львівське відділення Інституту української археографії та джерелознавства (ІУАД), третє — Наукова бібліотека Львівського університету. За характером видання відмінні, оскільки два з них — біобібліографії, а третє, хоча й окреслене як "бібліографія" Львівського відділення ІУАД ім. М. С. Грушевського НАН України, містить біографічні статті про авторів і може належати до біобібліографічних науково-довідкових видань. Показчики стосуються доробку окремих осіб та наукової інституції (точніше — й інституції, і її співробітників).

Володимир Вуйцик : біобібліографічний показчик

Володимир Вуйцик (1934—2002) — відомий не лише у Львові, а й далеко поза межами Галичини й України вчений-мистецтвознавець, дослідник пам'яток архітектури, церковного мистецтва, реставратор, знавець архівів, активний учасник національно-культурного відродження України. Н. Паславська, на основі документів з особистого архіву вченого, переданого до ЛННБ України ім. В. Стефаніка, власних інтерв'ю з науковцем, розповідей його старшого брата Івана, проф. Я. Дашкевича, В. Кметя, написала ґрунтовну біографію вченого, багату, зокрема, й на подробиці з його особистого життя, не відображені в офіційних анкетах.

Н. Паславська додала до показчика описи архівів В. Вуйцика з ЛННБ ім. В. Стефаніка (ф. 281) й НБ ЛНУ ім. Івана Франка (ф. 358). Однак ці описи не зовсім правильно визначено як "Вибрані джерела та бібліографія публікацій про Володимира Вуйцика", адже джерелом про вченого можуть слугувати його особові справи у Львівській національній галереї мистецтв, як і подано в показчику, у Центральному державному історичному архіві України (ЦДА) у Львові, також мала б бути особова справа в архіві Інституту "Укрзахідпроектреставрація", де він працював. Натомість п. 2 і 3 розділу III — це, *sensu stricto*, описи особових фондів В. Вуйцика у двох бібліотеках. Який зміст документів у ЛННБ — важко виснувати, оскільки фонд лише опрацьовують у відділі рукописів (прим. 1 на с. 85 показчика). Натомість фонд у НБ ЛНУ, судячи з опису (с. 85—94), не лише містить

великий масив інформації з історії нашої культури та її діячів, а й надає достатнє уявлення про сфери наукових зацікавлень В. Вуйцика.

Щодо недоліків видання, то біографічний нарис Н. Паславської разом зі вступним словом має значно більший обсяг, ніж власне показчик (63 і 30 с.). Багато місця в ньому відведено аналізові конкретних публікацій ученого. Водночас можна зрозуміти провідну інтенцію авторки — якнайширше висвітлити внесок видатного науковця в історіографію Львова й Галичини, мистецтвознавчі дослідження, біографістику діячів культури тощо. В описі статей, опублікованих у "Галицькій брамі", починаючи з 1997 р. (позиції 90—92, 95, 98 та ін.) номери газети слід зазначати, як на титулі: Львів, 1997, жовтень—листопад. — № 10—11 (34—35). Ілюстративний блок (ненумеровані сторінки після с. 115) містить світлини, до яких варто було б додати підписи зображених осіб, зокрема М. Мишанича, В. Грабовецького, Я. Ісаєвича, Г. Логвина, Й. Гронського, адже інші постаті — С. Костюк, В. Слободян, Б. Кіндзельський, В. Ольхом'як — ідентифіковані. Особисто мені, як учасникові тих процесів, здається, що Н. Паславська надто побіжно зачепила сферу, до якої В. Вуйцик мав безпосередню, до того ж активну дотичність. Йдеться про участь у роботі громадської комісії з перейменування вулиць Львова протягом 1990-х і наступних років. Її очолював О. Мацюк — близький приятель п. Володимира, а серед учасників були А. Дорош, Р. Крип'якевич, Б. Якимович та автор цих рядків. Саме завдяки В. Вуйцикові в нашому місті з'явилися вулиці П. Війтовича, Г. Вітвера, С. Гавришкевича, П. Римлянина, Шімзерів та інших будівничих, різьбярів і малярів, про яких писав учений.

З погляду науковця, показчик "Володимир Вуйцик" містить не лише ґрунтовну біографію й бібліографію вченого, показчик публікацій про нього, а і опис його архівної спадщини (с. 85—94), а також відповідний науково-довідковий апарат (НДА): вступ "Від укладача" з викладом структури й змісту видання; зазначенням осіб, причетних до створення показчика; три показчики — алфавітний перелік назв публікацій, іменний та географічний. Доцільним доповненням є ілюстративний блок, що надає уявлення про походження В. Вуйцика, його освіту, спектр зацікавлень, коло співпрацівників та однодумців.

Львівське відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України : бібліографічний показчик (2018—2022)

Видання є, власне кажучи, продовженням двох подібних показчиків (2012 і 2018 рр.), які

охоплюють 1992—2017 рр. Як і в попередніх виданнях, укладачами є М. Капраль, Н. Кіт та І. Сковчиляс, через що, ймовірно, усі три покажчики мають незмінну структуру. Питання доцільності власне цього покажчика, що охоплює лише п'ять років діяльності установи, обґрунтовано ювілейною датою — 30-річчям Львівського відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. До речі, бібліографія установи 2018 р. також охоплювала п'ятирічний період.

Подібно до попередніх покажчиків, рецензоване видання містить оглядову статтю керівника установи М. Капралю про науково-видавничу діяльність відділення у 2018—2022 рр.; статті "Від упорядників" про зміст і структуру покажчика; власне покажчик, поділений на дві основні частини: видання установи й видання співробітників. Остання має 11 розділів, відповідно до кількості працівників Львівського відділення і, крім бібліографії публікацій, містить короткі біографічні довідки. Щодо останніх: хоча видання охоплює період 2018—2022 рр., до нього внесли відомості про О. Голька, який помер 2021 р., проте оминули увагою І. Сковчиляса, якого не стало 2020 р., хоча редаговані ним фундаментальні праці ("Собори Київської митрополічної архієпархії XV—XVIII ст.", "Замойський провінційний собор Руської Унійної Церкви 1720 р.") і бібліографічний покажчик "Ігор Сковчиляс" не лише розглянуто в оглядовій статті М. Капралю, а й зазначено в розділі I та у бібліографіях Н. Кіт, І. Сковчиляса.

М. Капраль зосереджує увагу на знакових з погляду історіографії виданнях Львівського відділення — 34-му томі 50-томника творів М. Грушевського; трьох томах із серії "Атлас українських історичних міст" (Галич, Жидачів, Белз); 1-му томі картографічного видання "Міста на магдебурзькому праві українських земель у XIII—XIX ст."; цікавому сучасному проєкті — інтерактивній мапі "Досвід української державності. ЗУНР 1918—1923. Львів 1—21 листопада 1918 р."; давно очікуваному виданні "Львівська область (1939—1959 рр.): адміністративний та демографічний довідник"; цінних джерельних публікаціях "Раецька книга Львова (1460—1506)", "Інвентарі палаців і дворів на передмістях Львова XVII—XVIII ст."; трьох томах започаткованої І. Сковчилясом серії "Київське християнство".

Відділення продовжило дослідження наукової спадщини українських істориків, зокрема М. Грушевського (зазначений вище 34-й том творів), Я. Дашкевича (матеріали конференції

2016 р. і збірник "У світі книжки"), Є. Завалинського. У рецензованому виданні зазначено також дослідження інших авторів, до яких працівники Львівського відділення долучилися як наукові, відповідальні редактори, редактори: о. Н. Заторського, І. Вишовського, І. Смутка, О. Каліщук, О. Судейка, П. Кулаковського, О. Киричук, І. Орлевич.

В основній частині першого розділу описано видання установи з історичної картографії (ця дисципліна набула у Львові значного розвитку завдяки працям М. Капралю, Б. Смереки, А. Фелонюка, Н. Халак); геральдики й генеалогії (А. Гречило, І. Смуток); історії міст (М. Капраль, Б. Петришак, А. Фелонюк); історії Церкви (І. Сковчиляс, о. Н. Заторський, О. Судейко); публікації праць видатних істориків М. Грушевського, Я. Дашкевича, Є. Завалинського; бібліографії (покажчики М. Капралю, В. Вуйцика, І. Сковчиляса). Загалом перша частина налічує 73 позиції монографій, збірників джерел і наукових праць, атласів, довідників, гербовників, родоводів, авторефератів, періодичних видань тощо.

Другий розділ містить бібліографії 11 науковців Львівського відділення (520 праць), розміщених за алфавітом прізвищ. Праці кожного автора традиційно згруповано за роками, а всередині року розбито на три блоки: окремі видання, редагування та статті. Найбільше публікацій мають А. Гречило й А. Фелонюк (148 і 102), найменше — О. Голько (2); порівняно небагато публікацій у Н. Гвоздевич (5) та А. Левика (8).

Покажчик "Львівське відділення..." призначений для істориків, географів, краєзнавців, викладачів і студентів, врешті, для всіх, кого цікавить наша історія й культура. Видання слід вважати цілісною єдністю з раніше публікованими бібліографічними покажчиками Львівського відділення ІУАД 2012 і 2018 рр.

Ярема Кравець : біобібліографічний покажчик

Третій із рецензованих покажчиків стосується життєвого шляху й доробку знаного вченого-філолога Я. Кравця. Це вже 35-й покажчик у серії "Українська біобібліографія", яку Наукова бібліотека ЛНУ ім. Івана Франка видає від 1999 р. Укладачками є У. Романюк та І. Дарчук. На відміну від першого з рецензованих покажчиків, у цьому виданні дуже стисло окреслено життєвий шлях ученого (авторка — О. Кравець); ширше йдеться про наукові інтереси й сфери прикладення інтелекту літературознавця — сорабістичні студії, компаративістику, шевченкознавство, франкознавство, україно-бельгійські літера-

турні відносини. Непроминальне значення для українського читача мали перекладені Я. Кравцем "Опис України" Г. Л. де Боплана, "Богдан Хмельницький" і "Українські козаки" П. Меріме, а для істориків — переклад "Середньовічної уяви" Ж. Ле Гоффа.

Своєрідним доповненням життєпису Я. Кравця є вміщені на початку видання дві його статті "Тарас Шевченко у житті та науці" й "Творчий шлях перекладача, або півстоліття у перекладі". Про ставлення Я. Кравця до перекладу свідчать такі слова: "Переклад кожного твору — це захоплення, творчі емоції, переживання разом із персонажами твору; ти стаєш співучасником їхнього життя, це "наркотична залежність", якої важко позбутися. Усі переклади — це як твої діти, всі вони близькі та рідні". В останньому есеї Я. Кравець порушує надзвичайно важливу проблематику: "перекладач і суспільство", "вибір, який здійснює перекладач", "перекладач і автор оригіналу", "перекладацькі принципи". Учений наголошує на потребі відчувати й передавати інакшість чужих культур, а також виступає проти повторного перекладу вже перекладеного. Як зауважує автор, для нього оптимальним є поєднання перекладацької, наукової та викладацької діяльності. Доповненням біографічної частини є ілюстративна вклейка після с. 8 із чотирма світлинами. Варто зауважити, що фотографій можна було умістити значно більше, адже зворот вклейки порожній.

Після зазначених публікацій Я. Кравця подано статтю "Від укладачів", в якій обумовлено хронологію, обсяг та структуру покажчика, принципи бібліографічного описання, елементи НДА. Як зазначають укладачки, власне бібліографія налічує понад 700 позицій, а з літературою про вченого — 1296. Останній показник виразно свідчить про велику пошукову роботу бібліографів із різноманітними покажчиками й довідниками. Водночас, із погляду логіки, цей матеріал мав бути на початку покажчика.

Перша частина охоплює науковий (монографії, статті, доповіді, рецензії, огляди) і творчий (переклади) доробок. Особливе місце посідають "Опис України" Г. Л. де Боплана, виданий 1990 р. у двох томах у "Науковій думці" і того самого року — у "Каменярі" (Львів) разом із "Богданом Хмельницьким" П. Меріме; посібник "Сорабістичні студії" (2010); монографія, присвячена рецепції І. Франком романських літератур "Quae scripsi, scripsi" (2014); цікаве дослідження "Український Еміль Вергарн" (2016).

Слід також згадати про десятки, якщо не сотні, статей в енциклопедіях, наприклад, в "Українській літературній енциклопедії", "Шевченківській енциклопедії", енциклопедичному словнику "Світова історія: XX ст.", "Енциклопедії Львівського національного університету", "Енциклопедії сучасної України", виділених в окремі блоки.

Вражає перекладацька палітра, яка охоплює сучасну й класичну французьку (франкомовну) літературу: Базена, Батая, Боесі, Вергарна, Вольтера, Еме, Ле Гоффа, Меріме, Мопассана, Моріака, Олів'є, Роблеса, Роллана, Саган, Флобера й інших авторів; кілька перекладів із польської, англійської, верхньолужицької мов. Специфічні аспекти перекладацької роботи висвітлено у зазначеній вступній статті Я. Кравця (с. 12—25).

В окремі розділи також виділено публіцистику, впорядкування, редагування й рецензування, а також наукове керівництво та опонування дисертацій (це найменший розділ, що налічує п'ять позицій).

Друга частина — література про Я. Кравця — цілком виправдано містить удвічі менше позицій за першу. Це статті про вченого й перекладача в енциклопедіях, довідниках, збірниках, а також хронікальні матеріали: окремі згадки про Я. Кравця, його переклади, рецензії, відомості про участь у різноманітних подіях культурного життя. Окремим додатком подано 34 рецензії та відгуки Я. Кравця на літературознавчі дисертації, захищені в Дніпропетровську (Дніпрі), Києві, Львові, Миколаєві, Сімферополі, Тернополі, Чернівцях у 1980—2018 рр. Логічніше його було б додати до розділу "Наукове керівництво й опонування дисертацій" (с. 104) і пронумерувати, адже це важливий аспект роботи авторитетного філолога, який щедро ділиться багатим перекладацьким досвідом з молодими дослідниками.

Важливу роль у покажчику "Ярема Кравець", як і в кожному бібліографічному виданні, виконує НДА, основним елементом якого є різноманітні абеткові покажчики. В рецензованому виданні укладачі виділили три абеткові покажчики: назв монографій, статей, виступів та ін., у якому переважають персоналії; абетковий покажчик перекладів (за прізвищами авторів оригіналу); іменний покажчик; водночас бракує географічного покажчика. Елементом НДА також слугує ілюстративна частина, в якій наведено 60 обкладинок книжок, які підготував Я. Кравець особисто чи у співавторстві. Оскільки науковець є знаним перекладачем, на завершення подано

французьке *Résumé* й англійське *Summary*. Зміст уміщено наприкінці видання.

Покажчик надає уявлення про розмаїття наукових, педагогічних і перекладацьких зацікавлень заслуженого для нашої науки й культури вченого впродовж понад півстолітнього (від студентських часів) періоду. Особливо важливим є внесок Я. Кравця у розвиток українсько-французьких, українсько-бельгійських і українсько-слов'янських літературних і культурних зв'язків.

Усі рецензовані покажчики є цінним внеском у вітчизняну науку, оскільки підсумовують життєвий шлях і науковий доробок учених (В. Вуйцик, Я. Кравець), які доклали чимало

зусиль до розвитку української та світової науки й культури або продовжують плідно працювати в різних сферах історичної та географічної наук. Уведення цього доробку в ширший суспільний обіг не лише сприяє розвитку науки й суспільства, а й вписує Україну в контекст європейського та світового цивілізаційного поступу. А це надзвичайно актуальне завдання у цей непростий час.

Іван Сварник,

*директор Львівської обласної універсальної
наукової бібліотеки,
голова Археологічної комісії НТШ*

Надійшла до редакції 7 березня 2024 року

Історичний портрет стародавніх соціумів

Шауренко А., Барвінок О. Історія первісного суспільства : навч. посіб. Київ : Кондор, 2022. 192 с.

Вивчення нормативного курсу "Історія первісного суспільства" на історичних факультетах закладів вищої освіти України є вагомим елементом підготовки істориків, археологів, етнологів, пам'яткознавців, музеєзнавців. Специфіка цієї дисципліни потребує комплексного підходу до подання студентам складної інформації, зумовленої характером джерельної бази та рівнем її історичної інтерпретації з урахуванням сучасних досягнень науки.

У 2022 р. у київському видавничому домі "Кондор" побачив світ навчальний посібник "Історія первісного суспільства" А. Шауренко та О. Барвінок — кандидатів історичних наук, доцентів кафедри всесвітньої історії та методики навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Окрім "Вступу", "Термінологічного словника" (119 позицій), "Бібліографії" (63 назви), видання містить 9 тем із відповідним поділом. Кожну тему завершує "Тестовий контроль", а весь курс — "Підсумковий контроль".

У першій темі "Загальні відомості з історії первісного суспільства" (с. 6—26) розкрито значення терміна "первісна історія", розглянуто її предмет та об'єкт, мету й завдання, надано характеристику джерелам, висвітлено дискусії між науковцями

щодо хронології та періодизації, стисло викладено історію досліджень стародавнього суспільства.

Водночас у цьому контексті доцільно було б навести працю вченого-економіста М. Зібера "Очерки первобытной экономической культуры" 1883 р. [1]. Автори рецензованого видання дотримуються усталеного погляду, що перший підручник з історії первісного суспільства на теренах колишнього СРСР виданий 1939 р. і належить археологу В. Равдонікасу (с. 22). Книга складається з двох частин, остання вийшла друком 1947 р. [2, с. 215]. Проте ще 1922 р. у Харкові було видано працю географа П. Алампієва "Спроба викладання історії культури. Розмови з дітьми в сільській школі". Саме це видання фактично стало одним із перших навчальних посібників в Україні, присвячених питанням історії первісного суспільства [3].

На с. 22 А. Шауренко та О. Барвінок наводять відомості про навчальну літературу з історії первісного суспільства, видану українськими вченими, починаючи з кінця 1990-х рр. У цьому разі також варто було б умістити інформацію про перший підручник з цієї навчальної дисципліни, що побачив світ 1972 р., — "История первобытного общества" Б. Шрамка, археолога, доктора історичних, професора Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна [4].

У другій темі "Антропогенез" (с. 28—52) проаналізовано дискусії між науковцями щодо появи перших гомінід, теорії походження людини та подано огляд палеоантропологічних знахідок. У цій темі дискусійний характер має підтема "Теорія позаземного походження людини (космічна теорія, "космізм")" (с. 34—35). На нашу думку, вона має певною мірою "екзотичний ха-